

Uit de redactie

Historici en de actuele gevaren voor de democratie

Sinds 2017 organiseert het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap (KNHG) om het jaar een meerdaagse bijeenkomst voor iedereen in Nederland die zich om de geschiedwetenschap bekommert. Deze Historicidagen beleefden in 2017 in Utrecht hun première. Straks in augustus kan Groningen het succes overtreffen. Het voorbeeld gaf de Duitse zustervereniging, het Verband der Historiker und Historikerinnen Deutschlands (VHD). Die belegt al sinds decennia, eveneens om het jaar, een Historikertag (*Tag* dan in de betekenis van congres). De laatste editie in Münster, in september 2018, heeft de gemoederen onder historici zeer verhit. Het verzamelde gilde nam in meerderheid een resolutie aan tegen 'de actuele gevaren voor de democratie'. De goede verstaander begreep: dit gaat over de AfD. Verdient ook dit voorbeeld in Nederland navolging?

In de Duitse controverse draait het onder meer om de vraag of zo'n resolutie niet veel te politiek is voor een beroepsvereniging als het VHD. Het gaat dan niet zozeer over het eerste deel van de resolutie dat simpelweg verwijst naar de plicht van historici om tegen gevaren voor de democratie te waarschuwen. Duitsland is immers het land van de *politische Bildung* (het via onderwijs, publicaties enzovoort verspreiden van politiek bewustzijn), de *Zivilgesellschaft* en de *streitbare Demokratie*. Ook conservatieve historici willen

daar niet aan tornen. Des te meer storen zij zich echter aan wat de resolutie daarna biedt: vijf basisregels voor democratisch samenleven.

Sommigen vinden het uitspellen van die regels op zichzelf al enorm schoolmeesterachtig van de dames en heren historici jegens hun medeburgers. Anderen nemen vooral een punt over migratie als steen des aanstoots. Om te beginnen wordt daarin discriminatie van migranten afgewezen – geen vuiltje aan de lucht lijkt het, ware het niet dat daarna de bewering volgt dat migratie een fenomeen van alle tijden is dat iets toevoegt aan de samenleving en deels door Europa zelf is veroorzaakt. Daarmee treedt de resolutie, zeggen de critici, buiten de missie van het VHD. In plaats van te redeneren vanuit de positie van het vak, neemt de beroepsvereniging stelling in een politiek debat – en dat ook nog op het thema migratie: sinds de 'vluchtelingen crisis' van 2015 dé bron van polarisatie in Duitsland.

Ik ben er nog niet helemaal over uitgedacht, maar het kan goed zijn dat de opstellers van de resolutie zich inderdaad wat hebben vergaloppeerd. De polarisatie heeft ook hen in de greep gekregen, zo lijkt het. Toch is er ook wel iets te zeggen voor de vanzelfsprekende gotspe waarmee deze Duitse historici hun gevoel van verantwoordelijkheid voor de democratie serieus nemen en uitdragen. De schroom

die Nederlanders en zeker Nederlandse historici daarbij voelen, hebben zij blijkbaar niet. Dat heeft natuurlijk met het Duitse verleden te maken en de rol van de geschiedwetenschap daarin. De Berlijnse historica Gabriele Metzler heeft daar net een intrigerend boek over geschreven (*Der Staat der Historiker*, Suhrkamp, 2019). Zij concludeert daarin dat haar voorgangers vóór 1945 maar al te vaak het Duits-nationalistische zelfbeeld schraagden. Na de oorlog heeft de geschiedwetenschap in de Bondsrepubliek zich echter steeds sterker tot fundament van het nieuwe democratische zelfbewustzijn ontwikkeld. Wat bleef, is een opvallend sterke identificatie, soms een obsessie, met de instituties van het land.

Zonder in de bekende valkuilen te lopen, zouden Nederlandse historici duidelijker stelling kunnen nemen tegen tendensen die de democratie ondermijnen. Alleen al het voortdurende gegoochel met

‘alternatieve feiten’ en de vermindering van tegengeluiden vragen om weerwoord van geschiedwetenschappers. Het is eigenlijk gewoon een zaak van welbegrepen eigenbelang als historici daarover aan de bel trekken. Dat is ook de diepere achtergrond van *Dare to be Grey*, een campagne die is opgezet door Utrechtse geschiedenisstudenten. Zij pleiten voor een maatschappelijk debat als vrije gedachtewisseling, op basis van empathie en nuance en met de moed om niet binair maar in grijstinten te denken. De pluriforme, open samenleving is immers de essentiële context voor serieuze, verantwoorde omgang met het verleden. Een beroepsvereniging die daarvoor strijdt, richt zich op de spelregels en de instituties en vermijdt het zelf partij te worden – al zal ze daarvan ongetwijfeld wel worden beschuldigd.

Jacco Pekelder

E-mail: j.pekelder@uu.nl